

STILOGENOST FIGURATIVNIH JEZIČKIH KATEGORIJA

Sažetak

Značenje riječi može biti leksičko, gramatičko i stilsko. Poruka odašiljača najčešće pruža korisniku jezika sadržaj, a uz to prenosi i određene emotivne komponente. Zato su zanimljive određene stilske vrijednosti koje u sebi sadrže pojedine riječi ili sintagme, rečenice ili diskursne cjeline. Razumljivo je onda i pitanje kojim sredstvima se može ostvariti stilogenost navedenih jezičkih izraza. Moglo bi se reći, skoro svim jezičkim sredstvima. Međutim, takvo teorijsko posmatranje jezička praksa demantuje, jer u nekim riječima stilogenost je veoma izražena, dok u drugim riječima gotovo je zanemarljiva. Stilske vrijednosti postižu se izborom onog jezičkog sredstva koje je u određenoj situaciji izražajnije i markantnije. To se postiže izborom leksike i stvaranjem novih izraza, upotrebom nekada korištenih riječi, arhaizama, folklornih i rustikalnih izraza, pojedinih glagolskih oblika i vremena, imenica i drugih vrsta riječi, raznovrsnih sintagmi i struktura rečenice, rasporedom slova, riječi i rečenica, redukcijama, retoričkim pitanjima, interpunkcijskim znacima, kao i posebnim stilskim sredstvima koja se prepoznaju kao figure stila ili stilske figure i tropi, odnosno posebna jezička i poetska izražajna sredstva.

U ovom radu sagledava se izražajnost figurativnih jezičkih kategorija, uočavaju se i otkrivaju njihove raznolike stilske markiranosti u stilogenim poljima etimoloških figura, poetske sinonimije, komparacije i noetičnih figurativnih izraza.

Ključne riječi: stilogenost, figurativni jezički izrazi, ekspresivnost, stilska polja, etimološke figure, sinonimija, komparacija, noetičnost.

Figurativnost jezičkih kategorija

Jezik posjeduje brojne kategorije figurativnog karaktera kojima korisnici jezičke zajednice, osobito umjetnici, modeliraju čovjekove misli i poetiziraju iskaz. Postoje jednostavije i složenije jezičke kategorije koje ostvaruju preneseno značenje, preneseni smisao riječi i izraza, sintagmi i figurativnih iskaza. Osnovni smisao riječi podrazumijeva ono značenje koje se neposredno i pojmovno iskazuje riječima. Preneseno značenje ili stilska markiranost, odnosno stilogenost, jeste prenošenje pojedinih dijelova značenja riječi i izraza na neke druge iskaze, izdvajanjem pojedinih karakterističnih osobina čiji se smisao prenosi na druge stilizirane jezičke kategorije.

Figura je specifična jezička tvorba koja se udaljava od običnog načina izražavanja bliskog razumu. Ona jezički izraz modelira stilskim kvalitetom i poetičnošću, ne mijenja riječima osnovno značenje, nego tim riječima, udaljavanjem od osnovnog značenja, gradi posebne poetizirane predstave koje stvaraju određeno preneseno značenje. Time se ostvaruje snažnija izražajnost i poetska slikovitost figurativnih sredstava. Trop je osobit poetski obrt, prenošenje riječi iz pravog značenja u preneseno. To je jezički ukras koji mijenja i oblik i značenje riječi, njeni sadržaji se prenose u neko više stilsko ozračje gdje poprimaju novi smisao.

Figure i trope vrijedi posmatrati kao jedinstven jezičko-poetski izražajni korpus koji se izdigao iznad običnog načina jezičkog izražavanja. On se može posmatrati u nekoliko stilskih polja: *etimološko polje*, *polje sinonimije*, *polje poređenja*, *noetično polje*.

Stilske vrijednosti etimoloških figura

Etimološki figurativni izrazi su posebna jezička izražajna sredstva koja podrazumijevaju udaljavanje od standardnog oblika riječi. Zanimljiva je sintaksičko-stilistička organizacija riječi koje su srodne po etimologiji ili po smislu. Uočljive su konstrukcije glagola sa objektom (*živjeti svoj život*), imenice sa atributom (*dan današnji*), subjekta sa predikatom (*namjera ga je namjerila*), glagola i adverbna (*glavom glavatiji*, *grlom grlatiji*). Etimološke figure tvore se slijevanjem ili premještanjem glasova, dodavanjem ili oduzimanjem fonema, pa prepoznajemo mnogobrojne stilizirane izraze etimološke figurativnosti. Pošto se ove stilske varijacije

zasnivaju na povećavanju, umanjivanju ili premještanju glasova, one se prepoznaju i kao fonetsko-fonološke figure.

Paronomazija približava riječi koje su po etimologiji slične ili formalno ili po vanjskom obliku. Neutralni osnovni pojam zamijenjen je drugim koji je u odnosu na prvi iste zvučnosti, ali ostaje suprotan po značenju. To su kombinacije riječi koje imaju isti ili blizak jezički oblik, a različito značenje: *naivni-naivci, san-stan, neukusan-neiskusan*. Stilogenost je u neposrednoj igri riječi i otkriva se u jednakozvučnosti različitih po značenju često suprotnih riječi: *Oprostite svi vi / Koji ste kleti i prokleti / Na ovoj kletvi kletvenika* (Dizdar, *Hiža u Milama*, 194), *ovdje se sreća sreća i nesreća, djevojku prose prosoci na sve strane*.

Paronimi su riječi izvedene od istoga korijena, riječi sličnog glasovnog sklopa, a različitog značenja: *velikaš, velikan; značaj, značenje; reći, riječ, izricati; muzičar, muzikant; usamljen, osamljen*.

Paronimija je etimološka figura koja se tvori povezivanjem riječi istoga korijena (*izreći rječitu riječ*).

Homonimi su riječi iste fonološke strukture, a različitog značenja. Leksički homonimi su: *grad* (naselje), *grad* (tuča, krupa), *grad* (stepen, jedinica za mjerenje); *glava* (dio tijela), *glava* (prvak, vođa), *glava* (dio knjige). Relativni homonimi su: *biti* (postojati), *biti* (tući), u *biti* (u suštini). Homonimsko značenje otkriva se u kontekstu.

Prosteza (proteza) je razvijanje neetimološke komponente na početku riječi. Veoma je stilogena protetičnost pjesme *Blago M.* Dizdara sa dodatim slogom **li-** na početku svakoga sloga: *Liblaliga linelima / Lido lioličilinjeg livilida // Lidraliža lisi limi / Liod ličiliju // Lidraliga*.

Epenteza je etimološka figura koja se sastoji u umetanju jedne foneme u sredinu riječi: *pavunica* (paunica), *zdrak* (zrak).

Paragoga je stavljanje neetimološkog dijela na kraj riječi: *daklem* (dakle), *njojzi* (njoj).

Afereza je etimološka figura koja se sastoji u oduzimanju foneme na početku riječi: *ajde vamo* (hajde ovamo).

Sinkopa je izostavljanje foneme u sredini riječi: *ljudma* (ljudima), *vidla* (vidjela).

Apokopa je etimološka figura koja nastaje izostavljanjem foneme na kraju riječi: *radit* (raditi), *sakri* (sakrij).

Elizija je ispuštanje završne foneme jedne riječi ispred foneme druge riječi (*al su sn'jezi, al su labutovi; nit su sn'jezi, nit su labutovi; Hasanaginica*).

Elipsa je etimološka konstrukcija u kojoj se ispuštaju određene riječi (*Zrno po zrno pogača. Kamen po kamen palača. Mi o vuku, a vuk na vrata*).

Sinereza je slivanje dvije foneme ili dva sloga: *plavoka* (plavooka).

Dijereza je razdvajanje sloga na dijelove: *dijevojka* (djevojka).

Metateza je premetanje ili premještanje jezičkih jedinica - fonema, slogova, oblika riječi, akcenta: *kto* (tko), *vas* (sav), *namastir* (manastir).

Antimetabola je figura koja se sastoji u tome što se izrazi koji su bili u prvom dijelu rečenice pojavljuju i u drugom, ali drugim redom. Znači da se podudaraju po dvije riječi u jednoj ili više izreka, obrnutim redom: *jedemo da živimo, a ne živimo da jedemo; plaćući pjeva, pjevajući plaće*. To je hijastičan red podudarnih riječi pa se antimetabola može posmatrati kao podvrsta hijazma.

Hijazam je ukršten poredak riječi. Izrazi ili riječi, koje čine dvije grupe, razmješteni su obrnutim redom i djeluju kao simetrija. Dva suprotna izraza u rečenici žele se i položajem istaći, te se drugi navodi u obrnutom redu prema prvom, tako da obje najistaknutije riječi stoje jedna do druge: *haljina bijela i bijele ruke; strah bijaše velik, malena nada*.

Anafora je etimološko stilsko sredstvo koje sadrži ponavljanje riječi na početku poetskog izraza. Na isti način počinju stih ili rečenica, naglašava se tako polazna leksema i ostvaruje stilogena ritmika teksta sa pojačanom retoričkom bojom. Anaforom se jasnije izražavaju ekspresivni i emotivni stav i odnosi, misaona poruka je ubjedljivija i snažnije djeluje na onoga kome je upućena: *Gle ptice one što juri k zelenoj grani / Gle ptice one zelene / Ispod oblaka* (M. Dizdar: *Labud djevojka*, 118).

Epifora je posebna nijansa anoforskog stilskog izraza u kojem se ponavlja kraj dvije ili više stihova ili rečenica. Ističe se kraj iskaza: *Od devet dveri zar nisi otključala devet / Od devet odaja zar nisi otvorila devet / Od devet kovčega zar nisi otklopila devet / Od devet pečata zar nisi / Otpečatila devet* (M. Dizdar: *Labud djevojka*, 118). U ovom primjeru ostvarena je i **simploha** –

vješto su isprepletene anafora i epifora istovremeno, što je svojstveno umjetničkom izrazu ovoga pjesnika.

Anadiploza je etimološki izraz anaforske osnove u kojem se riječ sa kraja jednoga stiha ili jedne rečenice ponavlja na početku slijedećeg stiha ili slijedeće rečenice: *Slovo stiha volim / Volim ga i molim / Molim ga i lovim / Lovim ga / I lomim* (M. Dizdar: *Slovo o bolesti*, 239).

Epanafora je stilogeni izraz etimološko-anaforskog karaktera koji u sebi sadrži riječi ili glasove što se pojavljuju na početku više članova stiha ili rečenice, kao i na kraju toga iskaza: *Volio je trave volio je ptice volio oblake / Volio je nebo volio je zemlju* (M. Dizdar: *Zapis o vitezu*, 178).

Ciklos sadrži ponavljanje istih riječi ili grupe riječi na početku i na kraju rečenice, stiha ili pasusa: *Davno sam ti legao / I dugo ti mi je / Ležati // Davno / Da trava mi kosti / Davno / Da crvi mi meso / Davno / Da stekoh tisuću imena / Davno / Da zaboravih svoje ime // Davno ti sam legao / I dugo ti mi je / Ležati* (M. Dizdar: *Zapis o vremenu*, 130). Ponavljanjem istih riječi ili grupa riječi u susjednoj poziciji ostvaruje se svojevrsna **geminacija**, odnosno **reduplikacija** izraza, koja etimološkoj osnovi daje posebnu izražajnost i ekspresivnost. U navedenom primjeru isprepleteni su ciklos i reduplikacija i daju snažnu poetičnost izrazu Maka Dizdara.

Polisindet sadrži poetsko gomilanje veznika u izrazu s ciljem postizanja stilogenosti: *I bješe tama nad bezdanom / I ti reče Da bude svjetlost I bi svjetlost / I vidje ti da je svjetlost dobra I rastavi od nje tamu / I svjetlost nazva dan a tamu nazva noć / I bi veče I bi jutro Dan prvi* (M. Dizdar: *Dan odmora, dan sedmi*, 29). Drugačiji stilogeni postupak ostvaruje se izostavljanjem veznika na mjestima gdje bi trebao biti. Takve etimološke pojavnosti posjeduje **asindet** (*vidio sam oca, majku, brata, sestru; dođoh, vidjeh, pobijedih*). Poetičnost i stilistička obojenost ostvaruje se ili gomilanjem ili izostavljanjem veznika.

Asonanca je etimološki izraz koji sadrži fonetsko-fonološka ponavljanja samoglasnika u određenom poetskom izrazu (*O, nije, sejo, ovo rosa očinja / što oči moje opčinja*, S.Kulenović), a **aliteracija** je ponavljanje suglasnika (*krkcaju / ko krcate košnice / samrt vršaj zavrgla, / i vršuć krvlju*, S.Kulenović). Ovakvi oblici ostvaruju posebnu glasovnu simboliku sa asocijacijama usmjerenim na tematske riječi teksta. Oponašanje zvukova prirode ostvaruje se **onomatopejom** u različitim vidovima koji se mogu posmatrati kao

poetizirani glasovni simboli. Jedni mogu izražavati imitaciju zvukova (*tiktak, zzzz, kukuriku, kuckuc, pljus*), drugi iskazuju emocije ili fizička stanja čovjeka (*hmhm, ajoooj, hik, štuc*), treći ukazuju na određenu osobinu (*veeliikiii čovjek, guuusstaaa magla, maalaa kućica*), četvrti simboliziraju određene pojave u poetiziranim tekstovima (*I cvrči cvrči cvrčak na čvoru crne smrče*, V.Nazor). Ovaj posljednji primjer ilustrativno pokazuje uspješnu kombinaciju onomatopeje i aliteracije glasova.

Zeugma je specifična konstrukcija u kojoj se ostvaruje veza dviju imenica sa glagolom koji vrijedi samo za jedan od njih, gramatički predikat slaže se sa više subjekata, a odnosi se samo na jedan (*udariše bubnji i svirale*).

Poetska sinonimija

Sinonimija je pojava sinonima u jeziku, a poetska sinonimija je paralelno ili naporedno upotrebljavanje stilskih sinonima. Ima ih mnogo u našem jeziku. Sinonimi (grčki, *synonimos* – imenjak) su riječi različite po glasovnoj strukturi, obliku i tvorbi, a istog ili sličnog ili bliskog značenja. **Sinonimi** kao istoznačne riječi smatraju se najčešće kao pravi sinonimi: *pozorište i teatar, geografija i zemljopis, kino i bioskop, put i cesta, neboder i soliter, kuća i stan, hrabar i odvažan*. To su riječi jednoga jezika koje imaju isto ili blisko značenje, odnosno riječi istoga ili bliskoga značenja a različitog korijena i porijekla. Međutim, može se reći da su sinonimi poetizirane riječi sa istim stvarnim značenjem, koji služe za obilježavanje jednakih pojmova, a razlikuju se u dodatnim nijansama, neposrednom upotrebom u stvarnom i jezičkom kontekstu. Oni zaista izražavaju raznolike nijanse jednoga značenja: *kuća, dom, stan, koliba, vikendica* - označavaju čovjekovo mjesto stanovanja, a razlikuju se poetiziranim dopunskim odrednicama ovih pojmova; *stvarati, djelati, graditi, raditi, proizvoditi* - obilježavaju čovjekovu aktivnost, a razlikuju se u stiliziranim komponentama konteksta; te mnogi drugi primjeri, kao što su: *hrabar, odvažan, srčan i smion; slava i čast; bezuman, glup, budalast i lud; hladan i studen; krasan, divan i lijep; mlak, topao, vruć i vreo*.

Ne samo riječi nego i druga jezička sredstva mogu biti u sinonimskom odnosu, mogu imati blisko značenje ili zajedničko jezgro značenja, ukoliko su povezane jedinstvom smisla: sintagme, poetizirane fraze, gramatički oblici, a pritom je značenje riječi

bazirano na kontekstu ili određenoj jezičkoj situaciji. Mogućnost da se jedan pojam izrazi različitim jezičkim kategorijama pomaže da se ispolje raznovrsni stilski izrazi i varijeteti. Zato su sinonimi neposredna osnova za oblikovanje bezbrojnih izražajnih sredstava i figurativnih konstrukcija.

Pleonazam podrazumijeva sintagme i rečenice u kojima se pojavljuju riječi istoga značenja, istih ili sličnih misli i jezičkih izraza. Uočljiv je u sintagmama u kojima se nabraja više riječi za označavanje nekog pojma i postiže se stilska markiranost tog jezičkog izraza (*srdačan i prijateljski susret prijatelja, mala kućica, emotivna osjećanja, hrabri junaci, veliki džin, stara starica, vidim svojim vlastitim očima, plašljiva kukavica*).

Tautologija su sinonimski parovi ili nizovi koji su istoznačni ili bliski po značenju, pojačavaju snagu jezičkog izraza. Ponekad je njihovo značenje različito i tada potpunije određuju pojam. Mogu biti spojeni veznicima ili biti bez njih. Prisutni su osobito u narodnoj poeziji i pojedinim umjetničkim tekstovima kao veoma izražajno stilogeno sredstvo: *pođem, klecam, idem, zastajavam* (Zmaj), *ja se bojim i strah me je*.

Antonomazija je sinonimska zamjena osobnih imena sa općom odrednicom, ili zamjena općeg pojma osobnim imenom. Uzima se drugi naziv koji u sebi nosi karakteristike ličnosti, opća imenica za ime čovjeka (*Spasitelj – Isus, nečastivi – Đavo*), ili neko poznato vlastito ime se upotrijebi kada se opisuje nešto što je zajedničkog i općeg karaktera (*Demosten – govornik, Ciceron – veliki govornik*).

Inverzija je specifičan stilogeni sinonimijski izraz. Određeni stav ili odnos zamjenjuje se drugim, a u njemu se mijenja redoslijed riječi s određenim ciljem. Normalan obični red riječi se remeti i tako se posebno ističe neka komponenta iskaza koja dobija jaču i ekspresivniju obojenost. Inače, u našem jeziku red riječi je relativno slobodan, što omogućava korisnicima jezika da grade različite kombinacije sa snažnim stilogenim efektima.

Paralelizam je uporedno i paralelno odvijanje dvaju ili više pojava i procesa, sličnost pojedinih mjesta i stihova, ponavljanje više rečenica ili stihova. Dvije rečenice imaju istu strukturu svojih dijelova, koja je ostvarena različitim riječima po značenju (*ona čita roman, brat gleda film; auto je stalo, fijaker je krenuo; malo ih je po broju, veliki su po djelu*). Sinonimijsko ponavljanje rečeničkih struktura nosi stilogenu vrijednost, pojačava ekspresivnost i

melodiju jezičkog izraza, doprinosi sistematiziranju iskaza i pravi je stilistički konektor poetskog teksta.

Dijalektizmi su osobite sinonimski pojmovi koji imaju snažno stilogeno određenje nekoga teksta ili govornoga nastupa. Dijalekat je specifičan substandardni jezik jednog geografskog područja sa karakterističnim govornim osobinama koje ga razdvajaju od nekog drugog substandardnog narodnog jezika, kao i od standardnog jezika. To je prvi i pravi maternji jezik svakoga čovjeka i zato ljudi vole svoj jezik sredine u kojoj su im jezički korijeni. Riječi stvorene i oblikovane u dijalekatskom ruhu vrlo su zahvalno jezičko sredstvo za oblikovanje i stvaranje poetskih slika, lokalne atmosfere efektnih stilogenih izraza. To su dijalektizmi koji ostvaruju u jezičkom izrazu uvjerljivost i neposrednost situacije i ambijenta. Prepoznatljivi su dijalekatski izrazi koji obilježavaju etnografsku osobinu govornika, pa se za jedan pojam može naći u različitim krajevima i raznolik jezički naziv. Pojam ženske marame je šaroliko jezički obiljeжан u različitim krajevima: *rubac*, *šamija*, *ma(h)rama*, *krpa*, *povezača*, *jagluk*. Naziv za mjesto čovjekovog stanovanja može se izraziti različitim ekspresivnim dijalekatskim izrazima: *kuća*, *dvor*, *čardak*, *kula*, *udžerica*, *koliba*, *potleušica*, *stračara*, *soliter*, *stan*, *šator*. Čovjekova radna aktivnost može se iskazivati kao: *raditi*, *stvarati*, *proizvoditi*, *djelati*, *poslovati*, *obavljati*, *težaciti*, *graditi*. Upotrebom pojedinih dijalekatskih izraza postižu se izuzetni ekspresivni dojmovi i stilogenost umjetničkog teksta, kao i neposrednoga govora.

Frazeologizmi su jezičke konstrukcije koje je proizvela neposredna životna stvarnost jednoga jezika i vještina korisnika toga jezika da nepredvidive životne situacije, događaje ili doživljaje, sabije u zbijen jezički izraz, koji će onda da postoji u određenom sinonimskom značenju bez mogućnosti da se mijenja. Pošto su nastajali u davnoj prošlosti, oni su vremenom okamenili veze riječi koje su izgradile frazu, a čuvaju misaonu svježinu i dobro se uklapaju u svaki novi generacijski kontekst. Njihovom upotrebom postižu se i snažna stilogenost jezičkog izraza i misaoni sadržaj: *čovjek bez kičme* – čovjek bez svoga stava i uvjerenje, *gola istina* – prava istina, *usijana glava* – zanesenjak, *zabranjeno voće* – nije dopušteno nešto što se voli, *dobiti korpu* – biti odbijen, *pasti na niske grane* – živjeti bijedno, *okrenuti drugi list* – postupiti drugačije, *nositi glavu u torbi* – biti u smrtnoj opasnosti. Frazeološke konstrukcije su snažne stilske rezerve u jeziku. Duboko su vezani za dijahronijsko korijenje jedne jezičke

zajednice i njihova upotreba stvara neposrednost i prisnost govornika ili književnika. Općeniti su i mogu se upotrijebiti za svaku pojmovnu odrednicu koja tako dobija izuzetnu stilogenu markiranost.

Narodni izrazi su naročite jezičke konstrukcije koje su proizvod kolektivnog uma. Nastajale su stihijno prema potrebama članova jedne jezičke zajednice, poprimale ustaljenu i prepoznatljivu etimološku i folklornu osobenost, koje su opet vremenom dobijale izrazitu ekspresivnost i stilsku markiranost. Patina vremena činila je svoje posebno uobličavanje ovih izraza u prepoznatljive zagonetke i poslovice, narodne izreke i krilatice, koje su onda neumitno odslikavale duh naroda i njegovu etimološku genezu. Narodni izrazi imaju svoju rasprostranjenost i svakoj novoj generaciji stoje na raspolaganju da oplemene i osvježe standardnu formu jezika svojom toplinom i neposrednošću, poetskom slikovitošću i muzikalnošću. Poslovice ili neki drugi narodni izraz su sinonimske konstrukcije koje isto značenje iskazuju drugim riječima a ne onim što se očekuju da budu iznesene: *sit gladnom ne vjeruje* – odnos između bogatih i siromašnih, *nema dlake na jeziku* – otvoreno govori istinu, *pokrili se koliko je jorgan dug* – živjeti onako kako životne prilike nameću, *ima duge prste* – on je kradljivac. Određene životne situacije mogu se izraziti ekspresivnim a sinonimskim narodnim izrazima (*mutno vrijeme, pala muha na medvjeda, igrati se glavom, piši propalo*), zatim ljudske osobine (*on je čovjek i po, ne zna za mjeru, plitka mu pamet, ona visoko leti, ujeo se za jezik*), emocije (*skida zvijezde sa neba, otvorilo mu se srce, hladno mi oko srca, idi bestraga*), vrijeme (*u gluho doba, u cik zore*), način (*s neba pa u rebra*), vrednovanje (*čudna mi čuda, upisati zlatnim slovima*).

Internacionalizmi su poseban sloj sinonimijskih izraza koji obogaćuju jezički izraz našeg jezika. Oni su u naš jezik ušli sticajem različitih historijskih i kulturnih prilika, oni zaista odražavaju neposredne veze među narodima. Pošto jezici utiču jedni na druge, mnoge riječi putuju iz jezika u jezik, postaju internacionalne. One koje uđu u naš jezik bogate leksički fond i proširuju sinonimijsku mrežu kako aktivnih tako i onih rezervnih stilski markiranih leksema. U naš jezik riječi su dolazile iz različitih jezika: iz grčkog (*stomak, drum, diploma, muzika, anđeo, krevet, magare, higijena, sapun, jeftin*), iz latinskog (*kultura, tekst, matura, fabrika, disciplina, teorija*), iz talijanskog jezika (*limun, boca, blokada, kolona, finale, balkon, banka, kabinet*), iz

francuskog jezika (*frižider, šofer, kamion, garaža, servis, kostim, model, šampion, balada, stalaža, lutrija, marš, garda, režija, šarmantan, nivo, bife, krem*), iz engleskog jezika (*džemper, sport, vikend, tramvaj, džungla, džem, jahta, start, najlon*), iz njemačkog jezika (*cilj, štof, šnajder, majstor, šporet, šerpa, špajz, veš, kralj, šaraf, pegla*), iz mađarskog jezika (*varoš, soba, ašov, vašar*), iz češkog jezika (*uloga, časopis, čitanka, naslov, okolnost, pisanka, smjer, tlak, uzor*), iz ruskog (*zapeta, brak, podvig, dvor, ličnost, pozor, podvig, smjena, učtiv, staratelj, iskren*), iz orijentalnih jezika (*čelik, čekić, sirće, top, kutija, kašika, čizma, makaze, papuče, boja, sanduk, bubreg, šećer, peškir*).

Arhaizmi su posebna stilsko rezervna savremenoj sinonimijskoj strukturi riječi i poetiziranih izraza posebno. Pošto su to određeni jezički izrazi, koji su nekada bili veoma aktivni, a vremenom prešli u pasivni fond leksema, oni su novim generacijama često zanimljivi i ekspresivni, pa se arhaizmi vraćaju iz pasivnog leksičkog fonda u aktivno kreiranje izrazito stilogenih sinonimijskih izraza (*glumište, vražda, dažd, pandur, šintor, duhankesa, bukrica, bukvar, megdan, glasnik, carevina, žitije, aeroplan*). Njima se postiže snažna stilsko markiranost. Arhaičnost izraza ili riječi prepoznaje se u kontekstu.

Neologizmi su novi jezički izrazi koji su proizvod novijih generacija jezičke zajednice. Naime, svaka nova generacija govornika stvara nove riječi za pojmove i predmete koji nastaju u doba njihovog života i rada. Novonastali pojmovi imaju nove nazive ili nove generacije uzimaju stare riječi i daju im nova značenja. Tako se značajno i po obimu i po kvalitetu proširuje količina sinonimijske strukture. Članovi jezičke zajednice imaju mogućnost izbora (*safari odjeća, vjetrovka, računar, perika, šund, đuz, eurokrem, hidrofor, monodrama, sajam knjige, mobitel, stalna konferencija, farmerke, fiskultura*). Nove riječi nastaju spontano i to čine svi članovi društva, neologizmi dolaze i iz drugih jezika. Njihova pojava rezultat je stalnih promjena u društvu, naučnih i tehničkih dostignuća, privrednih i kulturnih promjena. Novostvorene riječi na poetskom planu uočljive su kao stilski i semantički neologizmi.

Deminutiv i augmentativ su specifični ekspresivno- emotivni sinonimijski znakovi. Oni na neobičan način mogu iskazati određenu karakterizaciju pojmova u manjoj (deminutiv) ili većoj vrijednosnoj mjeri (augmentativ). Deminutivi mogu imati pozitivna značenjska određenja naklonosti, ljubaznosti, ljubavi,

nježnosti (*srdašce, sunašce, bakica, curica, tatica, mamica, živahan, nestašan*), kao i negativne osobine neučtivosti, neprijateljstva, osporavanja, negodovanja, grubosti (*platica, sobičak, čovječuljak, trčkarati, činovničić, kućerak*). Augmentativi suprotno od deminutiva osnovni pojam iskazuju sa povećanom vrijednošću i dobijaju posebne ekspresivne nijanse značenja koje zrače ponajviše negativne karakteristike, pogrdu ili pejorativnost (*ženetina, babetina, glavurda, ptičurda, kućetina, nogat*), a nisu rijetki ni augmentativi afirmativnog i pozitivnog zračenja (*ljudina, momčina, kućerina*).

Stilogenost komparacije

Jezička sredstva koja svoju stilogenost zasnivaju na elementima komparacije ili poređenja veoma su zastupljena u raznim upotrebama jezika, odlika su skoro svih stilova izražavanja. Komparacija ili poređenje ostvaruje se dodavanjem novog stilogenog dijela osnovnom znaku. Novi znak bliže objašnjava osnovni znak ili predmet mnogo slikovitije i tačnije, konkretnije i ekspresivnije. U ovom tipu stilskog izraza poredi se osnovni pojam sa novim pojmom, a iz komparacije se saznaje karakteristika koja se dodaje osnovnom predmetu. Saznajna i emotivno-slikovna komponenta je ključna odrednica koja ovu vrstu stilogenosti čini zastupljenom u mnogim stilovima. Moguće je ostvariti više relacija kompariranja: poređenje poznatog sa nepoznatim pojmom, poznatog pojma sa poznatim, nepoznatog sa poznatim pojmom, nepoznatog sa nepoznatim pojmom, kao i mnogobrojne druge nijansirane relacije kompariranja.

Poređenje je stilizirano jezičko izražajno sredstvo koje služi da se približi, objasni ili stilistički pojača kakva atributivna ili predikativna osobina, neko stanje ili djelovanje. To je poetska figura razuma koja širi i sužava misli i pojmove. Predstavlja suodnos dvije pojave i njihovo približavanje. Temelji se na njihovoj sličnosti ili podudaranju u nekoj osobini, a na osnovu toga jedna od tih pojava slikovito se uspoređuje sa drugom. Obično se manje poznata osobina objašnjava sa više poznatom osobinom, manje poznati predmeti sa više poznatim predmetima. Time se konkretizira pjesnička slika, čini se stilogenijom i doživljava prirodnijom i izražajnijom. Ova figura se koristi sličnošću između dva pojma kako bi se pomoću jednoga opisao drugi. Ima tri člana: riječ koja se poredi, riječ kojom se poredi i poredbenu riječcu (kao,

poput, nalik na, sličan). Naime, poređenje ima predmet koji se poredi, predmet kojim se poredi i zajedničku osobinu: *čist kao sunce, blijed kao mjesec, crn kao ugalj, slobodan kao ptica, čvrst kao hrast, pomrčina kao tijesto*. U ovim poredbenim izrazima teško se otkriva preneseno značenje, i zato je poređenje snažna poetska figura sa izraženim stilogenim vrijednostima. Moguća su i proširena poređenja koja na slikovit, ritmičan i lijep način dočaravaju pjesnikovu poetsku sliku (*Ko svilene niti što ih pauk satka, / po drveću visi mjesečine veo*, A.Šantić). Poređenje se u poetiziranoj formi može iskazati i oblikom apozicije (*oj djevojko, sunce moje drago*), ili uporednim predikativnim instrumentalom (*tad se njemu sestra objesi oko grla ljutom zmijom*).

Slavenska antiteza je specifična poetska figura u kulturnim dostignućima slavenskih naroda. To je prošireno poređenje koje se sastoji od tri dijela: pitanja (teze ili pretpostavke), negativnog odgovora (negacije teze) i pozitivnog odgovora (antiteze, suprotne tvrdnje). Ovom ekspresivnom figurom obično počinju epske pjesme i tim postupkom postiže se zapažena stilogenost i impresija, a istovremeno otvara se i objašnjava osnovni događaj. U njoj postoji prvo teza u kojoj se u obliku pitanja nabraja nekoliko među sobom sasvim različitih pojmova od kojih svaki ima nešto zajedničko s predmetom s kojim se vrši poređenje da bi se utvrdilo koji je to pojam ili predmet. U drugom dijelu je negacija teze i tu se ponovo nabrajaju istim redom navedeni pojmovi u obliku odričnog odgovora kojim se za svaki pojam poriče da on odgovara traženom pojmu, svaki se pojedinačno isključuje da on nije ono što se traži. U trećem dijelu je pozitivan odgovor, antiteza. Tu se kazuje koji je to i kakav pojam o kojem se tu govori i sa kojim se drugi pojmovi porede. Primjer: *Što se b'jeli u gori zelenoj? / Al su sn'jezi, al su labutovi? / Da su sn'jezi već bi okopnuli / Labutovi već bi poletjeli. / Nit su sn'jezi, nit su labutovi / Nego šator age Hasan-age (Hasanaginica)*.

Paradoks je određena nijansirana podvrsta antiteze, stilizirana figura koja iznosi neočekivat i nevjerovatan obrat. To je prividna besmislica, osobenost i nastranost, neobična i čudna misao: *nelogična logika, javna tajna, nemirna mirovina, prijatna neprijatnost*. Paradoks može biti iskazan i sadržan u rečenici čija su dva dijela na prvi pogled potpuno suprotna, a ipak stoje jedan pored drugog: *ne bojim se, ali me je strah; i gol i bos, i još mu je zima; ko polahko ide, do cilja dođe; tko gubi, dobija*.

Oksimoron je podvrsta antiteze, figura u kojoj se jedan pojam proširuje dodavanjem drugoga pojma. Drugi pojam je suprotnog ili potpuno različitog značenja od prvog pojma. Dva suprotna pojma sjedinjuju se u jednu cjelinu. Izgleda kao da ne mogu jedan pored drugoga opstati jer jedan drugoga negira, a ipak imaju smislenu vezu: *mudra budala, mudra ludost, ljupko ludilo, slijep kod očiju, znam da ništa ne znam, kvadratura kruga, sreća u nesreći, živi leš, nijemi glas, glasna tajna, rječito šutanje*. To je poetična figura koja izražava kontrasnu osobinu, spoj suprotnosti koje se logički isključuju.

Kontrast je vrsta antiteze, figura poređenja po suprotnosti. Ona pojačava određena značenja i slike, naglašava poetske situacije. U kontrastu su prisutne dvije suprotnosti jedna pored druge, one se ističu i povlače između sebe oštru crtu. Veoma su intenzivne i emocionalno su jače i snažnije što su bliže jedna drugoj: *ja bosiljak sijem, meni pelin niče* (narodna pjesma): *ja govorim, on govorit neće, ja se smijem, on se smijat neće* (narodna pjesma). Kontrastom se porede određeni pojmovi, zatim radnje, slike, raspoloženja. U odnose suprotnosti stavljaju se: *crno i bijelo, veselje i tuga, kretanje i mirovanje, brzina i sporost*. Znači da kontrast ima dva člana, koji je jači emocionalno i izrazitiji zavisi od pjesnikove želje da jedan od njih posebno naglasi. Kontrast je zasnovan na **antonimiji** riječi. To znači da se riječi suprotstavljaju jedna drugoj (*dobro – zlo, jeste – nije, crno – bijelo, da – ne, muškarac – žena, pobjeda – poraz, staro – novo, prošlost – budućnost, davati – uzimati*). Nemaju sve riječi antonimijski kontrasni parnjak, ponajviše imaju riječi koje označavaju vrijednost i mjeru. U čovjekovoj svijesti prisutna je ova pojavnost i ona naročito dolazi do izražaja prilikom uočavanja i otkrivanja određenih pojava. Veoma dobro se razumijeva pojam *pravde*, ukoliko je poznata *nepravda*, *sreća* se otkriva ako se zna šta je *nesreća*.

Personifikacija se zasniva na poređenju onoga što nema života s onim što je živo. U njoj se ostvaruje pridavanje ljudskih osobina neživim stvarima ili apstraktnim idejama, stvari i životinje govore i dobijaju osobine ljudskih bića, oni misle, osjećaju i izražavaju osjećanja i misli: *livada sanja, toplo sunce u lijevi obraz kucka, stražari nad njenom glavom, potok je kao šuma zelen, bol se nastani u njegovo tijelo*.

Metafora je jezički izraz koji ima preneseno značenje, odnosno poetska figura prenošenja značenja jedne riječi na drugu.

To je skraćeno poređenje koje se zasniva na zajedničkoj osobini dvaju predmeta, ali se kod nje ne spominje prvi predmet na koji se misli (koji se poredi, već se imenuje onaj drugi predmet (s kojim se poredi) i njime se upućuje na onaj prvi predmet. Poređenje je skraćeno i ima preneseno značenje jer u sebi sadrži osobine koje podrazumijevaju prenošenje osobina ili drugih vrijednosti sa jednog pojma na drugi. Prisutno je sažeto kazivanje zbog kondenzovanog izraza i sugestivnosti poetskog izraza. Metafora je logična i jasna, ona otkriva, govori, obogaćuje smisao. Zato se kaže za svako slikovito i ekspreisvno prikazivanje da je metaforično. Po svojoj strukturi metafora može biti imenica (*zlato materino, on je kukavica*), pridjev (*srebrna rijeka, zlatan dječak*), glagol (*čovjek se raspalio, vrata zinuše*), prilog (*ljuto cvili*), sintagma (*jesen života*).

Alegorija je proširena metafora, poetski izraz kojim se sva značenja prenose na nešto o čemu se misli i što se krije u značenju riječi. Metaforički sadržaj se prenosi na cijeli sliku ili tok radnje, na određenu pjesmu ili priču. To je stilizirani iskaz u kome se misli i pojmovi iskazuju drukčije, a ne riječima koje ih neposredno izražavaju. Alegorija ne mijenja značenje riječi niti čini njezinu izražajnost zavisnu od mjesta gdje se nalazi. Ona mijenja suštinu poetskog stvaralaštva i njena uloga je da pjesničkim izrazom utka životne sokove neživom predmetu. Tako se misao pretvara u osobu ili emotivni predmet, a alegorija poprima mitološke dimenzije. V. Igo je ostvario uspješnu alegoriju u kojoj govori o orlu i orliću, a misli o Napoleonu i njegovom sinu. On stvara sliku o orlu kojem je vjetar polomio krila i o neprijateljima koji su se obušili na njegovo gnijezdo i uzeli zubima ono što su mogli otrgnuti. Engleska je uzela orla, a Austrija orlića. Igo je stvorio metaforu o orlu i orliću, smjestio je te metafore u prirodni ambijent, povezao Englesku i Austriju za taj okvir, i tako se od metafore prešlo u alegoriju.

Parabola je poetizirana alegorijska priča moralno-poučnog sadržaja iz života ljudi, koja ima preneseno značenje. Prikazuje određenu istinu koja se mogla dogoditi i daje jasnu pouku. Ima dva dijela, u prvom je kazivanje priče a u drugom pouka. Priča ima istinitu radnju. Ilustrativni su primjeri starozavjetnih alegorijskih priča, a ovim načinom pripovijedanja služili su se Šekspir, Šiler, Lesing, Gete, Kafka, Hemingvej i drugi književnici.

Simbol je specifičan poetski izraz koji sadrži metaforske i alegorijske komponente, ima najšire preneseno značenje, teško se

prepoznaje. Označava dosta udaljenu srodnost dvije pojave. Simbol je inače termin koji obilježava znak za raspoznavanje, konkretni znak koji označava složenu apstraktnu ideju. Kad želi da govori o ponosu, pjesnik daje sliku hrasta koji usamljen stoji nasred polja tučen vjetrovima i nepogodama. Kad želi da govori o tužnim osjećanjima, pjesnik se sjeća vrbe i njenog sumornog lišća uvijek okrenutog ka zemlji. Kad želi da govori o smrti, pjesnik daje sliku jeseni i žutog uvelog lišća koje opada sa drveća. Kad želi govoriti o usamljenosti pjesnika u poetskim visinama, T.Ujević slika visoke jablane.

Noetični figurativni izrazi

Među mnogobrojnim stiliziranim jezičkim sredstvima uočljivi se posebno noetični figurativni izrazi. To su figure misli. U njima se mijenja značenje ili smisao riječi. Nastaju gomilanjem ili uzvisivanjem sadržaja. Djeluju ograničenjem, prekidanjem ili slabljenjem izraza. Zasnivaju se na vanjskoj ili unutrašnjoj promjeni iskaza.

Hiperbola je stilski izraz kojim se ostvaruje pojačana ekspresivnost i izuzetno isticanje poetiziranih slika. Služi za dobronamjerno preuveličavanje istine i slikovito izražavanje emocija, odnosno određenih mogućnosti ili osobina, kao i za umanjivanje onoga o čemu se piše ili govori. Veličanje se uzdiže do nivoa pretjeranosti, a sve u namjeri da se na to obrati što veća pažnja. Pretjerane i preuveličane slike su irealne, ne slažu se sa slikama neposredne stvarnosti, a sve sa ciljem izražavanja snažnih emocija. Pozitivno hiperbolisanje uočavamo u primjerima kada se *čovjek* karakterizira kao *div* ili *džin*, a negativno hiperbolisanje se prepoznaje u slučajevima kada se *čovjek* prikazuje kao *patuljak* ili *kepec*. Primjeri: *ljuto cvili do neba se čuje, pravi se manji od makova zrna, rekao sam ti sto puta*.

Gradacija je posebna stilizirana izražajna forma jezika sa obilatim lirskom i emocionalnom obojenošću. Osjećanja i lirske slike nižu se prema jačini od slabijih do snažnijih, od običnog do neobičnog (*krenulo nas stotinu, a stiglo hiljadu*), ili obrnuto od jače obojenih do najslabijih (*leti, trči, ide, hoda*). Slike izlaze jedna iz druge po prirodnom redoslijedu stepenovanja jačine, a istovremeno ih prati emocionalno raspoloženje u narastanju (*Nije mogao u školu ići, / nije se mogao iz postelje dići, / nije mogao za stol sjesti, / nije*

mogao kompota jesti, / nije mogao mlijeka piti, / svi su se pitali: što će s njim biti?, G.Vitez).

Epitet je posebna odredbena riječ, najčešće opisni pridjev, koji se nalazi u funkciji određene poetske slike. Ostali pridjevi uz imenicu samo su atributi, a atribut nije isto što i epitet. Epitet daje imenici novo unutrašnje značenje karakteristično za datu situaciju, on dopunjava njeno osnovno značenje slikovitošću i živošću, pored pridjevske funkcije on se uklapa u određenu emocionalnu sliku (*zvonka riječ, mračno nebo, sumorna jesen, umorna priroda, čarna gora, bijela svila, sivi soko*). Prepoznatljivi poetizirani epiteti vjerno iskazuju unutrašnja stanja i spoljne osobine lirskog subjekta.

Metonimija je poetski izraz kojim se ostvaruje zamjena imena. Zamjenjuje se osnovni pojam drugim ekspresivnijim i to na osnovu međusobnog stalnog odnosa i logičke zavisnosti. Metonimijska veza pojmova ostvaruje se u različitim odnosima: uzrok umjesto posljedice (*čovjek koji lijepo piše – ima zlatno pero*), zamjena sadržaja i predmeta u kome je taj predmet (*puši lulu duhana*), zamjena simbola i zvanja (*objesio je uniformu o šljivu*), zamjena radnje i oruđa (*živi od motike*), zamjena države i glavnoga grada (*Francuska i Austrija – Pariz i Beč*), spoljni izgled i unutrašnje stanje (*sijede kose – starost, dići nos – praviti se važan, skrštene ruke – nerad*), pisac i njegovo djelo (*čitam Maka – čitam Makovo djelo; imam Mešu – ima Mešina djela*), apstraktno i konkretno (*mladost – mladi ljudi, besparica – ljudi bez novca*), osnovna riječ i simbol (*kruna – carstvo, kraljevstvo, vladar; diploma – završen fakultet*).

Sinegdoha je poetsko-metonimijski izraz u kojem se vrši zamjenjivanje značenja jedne riječi značenjem druge riječi i po obimu i po količini. U ovom izrazu uzima se dio mjesto cjeline ili cjelina mjesto dijela, jednina umjesto množine ili množina umjesto jednine. **Diona sinegdoha** označava dio umjesto cjeline (*glava – čovjek, grlo – goveče, krov – kuća, volan – automobil*), **totalna sinegdoha** obilježava cjelinu umjesto dijela (*Evropa – zemlje Evropske Unije*), **singularna sinegdoha** oblikom jednine nagovještava množinu (*čovjek – ljudi, vuk dlaku mijenja ali čud nikada, vrana vrani oči ne vadi*).

Perifraza je poetsko opisno kazivanje gdje se sa više izraza određuje neki pojam, odnosno uzima se znatno više riječi da se kaže nešto što može biti izraženo jednom riječi (*nebo visoko a zemlja tvrda – nema se kuda, grad pod Trebevićem – Sarajevo, kralj životinja – lav, čelična ptica – avion, preselio se u vječnost –*

umro). Uzimanje više riječi pridonosi snažnijoj stilogenosti ovoga poetskog izraza. Nastaje iz potrebe da se ostvari slikovito opisivanje, ekspresivnije izražavanje, za izostavljanje pravoga naziva, za oznaku predmeta za koje ne postoji određen termin, za ublaženo i indirektno zaobilazno pričanje.

Antifraza je poetski izraz koji dobija suprotno značenje od onoga što je njime obilježeno. Pojedini sadržaji izraza ne shvataju se u svom osnovnom značenju nego u suprotnom određenju, jedno se kazuje a drugo se misli i shvata. To je neka vrsta ironične kritike. Pravo ekspresivno i stilogeno obilježje antifraza dobija u određenom kontekstu (*junačino naša* – kaže se kukavici, *ljepotan* – ružan čovjek, *lijepo bogami* – sramota je).

Ironija je prikrivena poruga koja se sastoji u tome što se njome kazuje nešto suprotno onome što se misli i hoće da kaže (*plašljivcu se kaže da je hrabar, gladnom da je sit, glupom da je pametan*).

Litota je poetski izraz suprotan hiperboličnom stilskom izrazu. Nešto blažim oblicima vrednuje se određeni pojam, litotom se izbjegava prava riječ, istina i ocjena (*nije lijen – vrijedan, dobro je – nije hrđavo, hrđavo je – dobro mi je, nije glup – pametan je, ne govori istinu – laže*). Upotrebljava se u situacijama kada se nastupa obazrivo, kada se želi sakriti gola istina i ublažiti negativna ocjena.

Stilogenost figurativnih jezičkih kategorija

Jezik je sredstvo sporazumijevanja među ljudima. To je poseban sistem sa određenim glasovnim i gramatičkim pravilima za izražavanje misli, on je neposredna realizacija i stvarnost misli. U njemu se zrcali ogledalo uma i kruna aktivnosti čovjekovog duha. Jezik je posrednik u prenošenju različitih oblika spoznaje čovjeka i društva u cjelini. Podložan je stalnim promjenama kako dijahronijski tako i sinhronijski, on je jedan proizvod prošlosti i institucija sadašnjosti. Nije jedinstven, što znači da svi članovi jezičke zajednice manje ili više učestvuju u modeliranju jezičkog sistema. Stalno se određuje pojedinačnim upotrebama, a istovremeno on određuje te upotrebe. Sadrži neiscrpan leksički fond, bezbroj riječi i različite kategorije, raznovrsne jedinice izražaja kao i pravila za njihovo kombiniranje. Sve to služi za modeliranje jezičkih znakova koji imaju različite funkcije: značenje i smisao, označavanje i posebno ukazivanje na predmete, apstrahiranje pojmova, izražavanje pojmova, figurativno

izražavanje misli i stvaranje stilogenih iskaza, međusobno povezivanje znakova, ekspresivno i poetizirano izražavanje.

Stilogene komponente pojedinih figurativnih jezičkih kategorija prepoznatljive su u određenim stilskim poljima etimoloških figura, poetskoj sinonimiji, komparaciji i noetičnim figurativnim izrazima.

Etimološke figure podrazumijevaju udaljavanje od standardnog oblika riječi. Nastaju dodavanjem ili oduzimanjem fonema, slijevanjem ili premještanjem glasova. To su: paranomazija, paronimi, paronimija, homonimi, prosteza (proteza), epenteza, paragoga, afereza, sinkopa, apokopa, elizija, elipsa, sinereza, dijereza, metateza, antimetabola, hijizam, anafora, epifora, simploha, anadiploza, epanafora, ciklos, geminacija (reduplikacija), polisindet, asindet, asonanca, aliteracija, onomatopeja, zeugma.

Poetska sinonimija podrazumijeva paralelno ili naporedno upotrebljavanje stilskih sinonima. Sinonimi su riječi koje imaju isto ili slično značenje, a različitog su korijena i porijekla. To su poetizirane riječi sa istim stvarnim značenjem koji služe za obilježavanje jednakih pojmova, a razlikuju se u dodatnim nijansama. Poetiziranu sinonimiju čine: sinonimi, pleonazam, tautologija, antonomazija, inverzija, paralelizam, dijalektizmi, frazeologizmi, narodni izrazi, internacionalizmi, arhaizmi, neologizmi, deminutivi i augmentativi.

Komparacija je stilizirano jezičko sredstvo koje služi da se približi, objasni ili stilistički pojača kakva atributivna ili predikativna osobina, neko stanje ili djelovanje. Poredbeni stilogeni izrazi su: poređenje (komparacija), slavenska antiteza, paradoks, oksimoron, kontrast, antinomija, personifikacija, metafora, alegorija, parabola, simbol.

Noetični figurativni izrazi su figure misli. U njima se mijenjaju značenje ili smisao riječi, nastaju gomilanjem ili uzvisivanjem sadržaja. Djeluju ograničenjem, prekidanjem ili slabljenjem izraza, a zasnivaju se na vanjskoj i unutrašnjoj promjeni iskaza. To su: hiperbola, gradacija, epitet, metonimija, sinegdoha, perifraza, antifraza, ironija, litota.

Figurativne kategorije jasno pokazuju razvijenost i dubinsku strukturu jezičkog sistema. Kad se te kategorije, razvijeni jezički iskazi otkriju u neobičnim stiliziranim poljima sa svojim stilogenim karakteristikama, onda se uočava sva kompleksnost jezika u

njegovim neposrednim vidovima realiziranja i kvalitetnog sporazumijevanja među članovima jezičke zajednice.

LITERATURA

- Antoš, A. *Osnove lingvističke stilistike*, izdanje II, Školska knjiga, Zagreb, 1974.
- Dizdar, M. *Kameni spavač*, Savremena književnost naroda i narodnosti BiH u 50 knjiga, knjiga 14, Svjetlost, Sarajevo, 1984/1985.
- Giro, P. *Semiologija*, BIGZ, Beograd, 1975.
- Guiraud, P. *Stilistika*, Veselin Masleša. Sarajevo, 1964.
- Katnić-Bakaršić, M. *Stilistika*, Naučna i univerzitetska knjiga, Sarajevo, 2001.
- Kovačević, M. *Gramatika i stilistika stilskih figura*, Drugari, Sarajevo, 1991.
- Lešić, Z. *Jezik i književno djelo*, Svjetlost, Sarajevo, 1972.
- Lotman, J.M. *Struktura umetničkog teksta*, Nolit, Beograd, 1976.
- Pranjić, K. *Jezik i književno djelo*, Školska knjiga, Zagreb, 1968.
- Riđanović, M. *Jezik i njegova struktura*, Šahinpašić, Sarajevo, 1998.
- Vuletić, B. *Gramatika govora*, GZH, Zagreb, 1980.
- Zima, L. *Figure u našem narodnom pjesništvu*, Globus, Zagreb, 1988.

Rječnici

- Klaić, B. *Rječnik stranih riječi*, NZ MH, Zagreb, 1978.
- Simeon, R. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva I i II*, MH, Zagreb, 1969.
- Vujaklija, M. *Leksikon stranih reči i izraza*, Prosveta, Beograd, 1954.

Summary

Language is instrument of communication between people. That is a special system with certain vocal and grammatical rules for expressing thoughts. Language is intermediary in transfer of different forms of human cognition and society. He is liable to constant changes as diachronic and as synchronic, he is one product of the past and institutions of the present. He is not unique which means that all members of language community, more or less, participate in modelling of language system. He contains inexhaustible lexical fund, countless words and different categories, various units of expression as well as rules for their combining. All of this serves for modelling language signs which have different functions: meaning and sense, highlighting and special indication on subjects, abstracting terms, expressing terms, figurative expressing of thoughts and creating stylistic statement, mutual binding of signs, expressive and poetical expressing.

Stylistic components of certain figurative language categories are recognizable in certain stylistic fields of etymological figures, poetic synonym, comparison and sense figures.

Figurative categories clearly show development and deep structure of language system. When those categories, developed language statements reveal in unusual stylistic fields with theirs stylistic characteristics, then we perceive all language complexity in his direct aspects of realization and quality understanding between members of language community.